

Головко 2016: Головко В.М. *Герменевтика литературного жанра*. Учебное пособие. М.: Флинта: Наука, 2016.

Майтанов 2017: Майтанов Б.К. *Поэтика образа автора*. Майтанов Б. Өнегелі өмір. Алматы: Қазақ университеті, 2017.

Шимырбаева 2014: Шимырбаева Г. Интервью. Амантай Д. *Махамбет философиясы*. Собр. соч. в 5-ти т. Т. 2. Алматы, 2014. С. 544-546.

Lia Karichashvili

Georgia, Tbilisi

Shota Rustaveli Institute of Georgian Literature

Folk Wisdom in „The Knight in the Panther’s Skin“

Rustaveli’s aphorisms are very close to the folk proverbs with their ideas. In the article it is reviewed at one glance, antithetic aphorisms: “Inquire of a hundred, do what pleaseth thine heart, in spite of what any may advise thee” (proverb: “ask hundred people and do what is your will”) and “do that thou desirest not, follow not the will of desires”. Contradicting content of the stances is conditioned by the contrasting psychosomatic conditions of the characters. While for the individual with common sense the statement “Inquire of a hundred...” would be useful, for the “stranger” ready to surrender, solution is the action against one’s will. Thus, both statements are reasonable in proper time and circumstances.

Key words: Folk Proverbs, the Knight in the Panther’s Skin, aphorisms.

ლია კარიჭაშვილი

საქართველო, თბილისი

შოთა რუსთაველის სახელობის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტი

ხალხური სიბრძნე „ვეფხისტყაოსანში“

როგორც ცნობილია, პარემიოლოგები ანდაზას მიიჩნევენ იმ სამყაროს ყოფისა და აზროვნების მიკრომოდელად, რომელშიც ის შეიქმნა. ანდაზის შექმნაში მონაწილეობს კონკრეტული ეთნოსის

ჩამოყალიბების ისტორიული პროცესი, ცნობიერება, ენა, აზროვნება, საკუთრივ ფოლკლორი, სოციალური რეალობა...

ხალხური სიბრძნე აირეკლა „ვეფხისტყაოსანში“, როგორც ეროვნული ცნობიერებისა და ყოფიერების ემანაცია და, ამავე დროს, ზოგადკულტურული პარადიგმები, რომლებიც სხვადასხვა ხალხის ზეპირსიტყვიერებასა თუ წერილობით ლიტერატურაში დასტურდება.

რუსთაველის აფორიზმები ძალიან ხშირად არის მაქსიმე-ბი/ბრძნული გამონათქვამები თუ ანდაზები. ისინი არიან შემეცნებითი, აღმზრდელობითი და, ამავე დროს, ესთეტიკური. მათ ესთეტიკას განსაზღვრავს არამარტო ლაკონიზმი და სისხარტე, არამედ ტროპული სახეები, რომელთა მეშვეობითაც ხშირად მეტაფორულად გადმოიცემა. რუსთაველის აფორიზმები, მაქსიმები და მის მიერ დამოწმებული ხალხური ანდაზები, ძირითადად, პრობლემას არა მხოლოდ აღნიშნავს, არამედ მისი გადაჭრის გზასაც გვთავაზობს, რაც არის კიდევ, ზოგადად, ანდაზა-აფორიზმის სპეციფიკა. როგორც ამერიკელი მკვლევარი ჯეფრი ვაიტი (ნაშრომში „ანდაზები და კულტურული მოდელები“, 1987) აღნიშნავს, ანდაზა ძირითადად ასახავს კავშირს – პიროვნება-პრობლემა და მინიშნებულია პრობლემური სიტუაციის გადაჭრის გზაც. შესაბამისად, ანდაზა იძლევა ერთგვარ რეკომენდაციას, რომელიც პიროვნებას დააბრუნებს სამყაროსთან ჰარმონიულ ურთიერთობაში, მოარიგებს ადამიანსა და გარემო პირობებს. ეს რეკომენდაციებია აქტიური ძალისხმევა გარემოს ცვლილებისა ან პიროვნების ცვლილებისათვის.

დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ რუსთაველური აფორიზმი ხშირად სტროფის მეოთხე ტაეპია და წინარე მსჯელობის ერთგვარ დასკვნა-შეჯამებას წარმოადგენს. პირველ სამ ტაეპში პოეტი წანამძღვრების სახით ავითარებს თავის შეხედულებას, მეოთხე ტაეპში კი აფორიზმით აყალიბებს დასკვნას:

მიკვირს, კაცი რად იფერებს საყვარლისა სიყვარულსა:

ვინცა უყვარს, რად აყივნებს მისთვის მკვდარი მისთვის

წყლულსა?

თუ არ უყვარს, რად არა სძულს? რად აყივნებს, რაც არ სძულსა?!

ავსა კაცსა ავი სიტყვა ურჩევნია სულსა, გულსა. (31)

აფორიზმის სწორად გასაგებად საჭიროა სტროფის და მთლიანი კონტექსტის გააზრება, მაგალითად, კონკრეტულად რას გულისხმობს აფორიზმი – „გასტეხს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა“, – გასაგები ხდება წინა ტაეპების გათვალისწინებით:

მიბრძანეს მათად საქებრად თქმა ლექსებისა ტკბილისა,
ქება წარბთა და წამწამთა თმათა და ბაგე კბილისა,
ზროლ ბადახშისა თლილისა მის მიჯრით მიწყობილისა, (5)

სწორედ ეს ტაეპები მიაწინებენ, რომ „ლბილი ტყვია“ განასახიერებს ქალის სილამაზეს, ხოლო „მაგარი ქვა“ – მამაკაცის გულს. აგრეთვე, მეტაფორული აფორიზმის – „ლეკვი ლომისა სწორია ძუ იყოს თუნდა ხვადია,“ – სწორი გააზრება შესაძლებელია მხოლოდ კონტექსტის გათვალისწინებით.

ხშირად აფორიზმი დამოუკიდებელი მნიშვნელობისაა, როგორცაა „ბოროტსა სძლია კეთილმან, არსება მისი გრძელია,“ ან „სჯოლს სიცოცხლესა ნაზრახსა სიკვდილი სახელოვანი“.

რუსთაველის აფორიზმების განმარტებითა და წარმომავლობით არაერთი მეცნიერი დაინტერესდა, ასეთებია: „სიცრუე და ორპირობა ავნებს ხორცსა მერმე სულსა“ (რომელსაც რუსთაველი გვაწვდის, როგორც „პლატონისგან სწავლა-თქმულსა“), „ესე არაკი მართალი, ჩინს ქვასა ზედა სწერია: ვინ მოყვარესა არ ეძებს, იგი თავისა მტერია“ და სხვა.

რუსთაველურ ნარატივში ხალხურ სიბრძნეს ხშირად ახლავს ვერბალური ფორმულა „თქმულა/ უთქვამთ“, რომელიც აზრის სიმკველეს, ზეპირ გავრცელებასა და ანონიმურობას (კოლექტიურობას) უსვამს ხაზს:

ქვემოთ წარმოდგენილ ტაეპებში რუსთაველი ხალხურ ანდაზებს მოიხმობს:

„მართლად უთქვამთ მეცნიერთა, წყენააო ჭირთა ბადე“. (815)
„ამად რომე შეცოდება შვიდგზის თქმულა შესანდობლად“. (246)
„თქმულა: ქრთამი საურავსა ჯოჯოხეთსცა დაიურვებს“. (764)
„მართლად თქმულა: არა ჰმართებს ყვავსა ვარდი, ვირსა რქანი“.

(1166)

„თქმულა: სიწყნარე გმობილი სჯობს სიჩქარესა ქებულსა“. (1344,)

„მაგრა თქმულა: კარგის მქმნელი კაცი ბოლოდ არ წახდების“. (1500)

„მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს, ესე ზრძენთაგან თქმულია“. (1323)

ამავე დროს, რუსთაველის მრავალი აფორიზმი იდეურად ძალზე ახლოსაა ხალხურ ანდაზებთან, თუმცა გადმოცემულია რუსთველური სახისმეტყველებით.

რუსთაველი:

„ავსა კარგად ვერვინ შეცვლის, თავსა ახლად ვერვინ იშობს“.

ხალხური: „არ გათეთრდება ყორანი, რაც გინდა ხეხო ქვიშითა!“.

რუსთაველი:

„გასტებს ქვასაცა მაგარსა გრდემლი ტყვიისა ლბილისა!“

ხალხური:

„კლდესაც გაარღვევს წყლის წვეთი, თუ ერთ ადგილას სცემს მარად“.

რუსთაველი:

„სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა სიკვდილი სახელოვანი!“

ხალხური:

„ნუ გეშინია სიკვდილისა, გეშინოდეს სირცხვილისა!“

ან „სახელის გატეხას, თავის გატეხა სჯობიაო“.

რუსთაველი:

„გველსა ხერელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი!“

ხალხური:

„ტკბილი სიტყვითა მთას ირემი მოიწველაო!“

და ასევე ახლოსაა ეს ანდაზაც:

„ტკბილი სიტყვა რკინის კარს გააღებს!“

რუსთაველი: „ვინც მოყვარესა არ ეძებს იგი თავისა მტერია!“

ხალხური:

„ძმა თუ არა გყავდეს, სხვა იძმე, უძმოდ სიკვდილი მწარეა“.

ეს ჩამონათვალი კიდევ შეიძლება გაგრძელდეს. ზოგიერთ შემთხვევაში რუსთაველის აფორიზმს რამდენიმე ხალხური შესატყვისი ეძებნება:

რუსთაველი:

„დიდი ლხინია ჭირთა თქმა, თუ კაცსა მოუხდებოდეს“;
„მეტი უარეა არა-თქმა და ჭირთა მალვა“.

ხალხური: დამალულმა ჭირმა მოჰკლა კაციო.

რუსთაველის იგავი ვარდზე:

„ვარდას ჰკითხეს ეგზომ ტურფა, რამან შეგქმნა ტანად, პირად მიკვირს რად ხარ ეკლიანი, პოვნა შენი რად არს ჭირად ...“

ხალხური: ვარდი უეკლოდ არავის მოუკრეფია.

რუსთაველი:

„უგანგებოდ ვერას მიზომენ, შე-ცა-მეზნენ ხმელთა სპანი“.

ხალხური:

თუ ღმერთი მწყალობს, – ეშმაკები ვერას დამაკლებენო.
ვისაც ღმერთი სწყალობს, ეშმაკი რას დააკლებს.

რუსთაველი:

„დათმოზა სჯობს...“, „დათმოზა ჰგვანდეს სიბრძნისა წყაროთა“;

ხალხური: მოთმინება – სამოთხის გასაღებია.

რუსთაველი: „მოყვარე მტერი ყოვლისა მტრისაგან უფრო მტერია“.

ხალხური: მტერი, მოყვრულად მოსული, მტერზედაც უარესია.

რუსთაველი:

„თქმულა: სიწყნარე გმობილი სჯობს სიჩქარესა ქებულსა,

ხალხური: მოჩქარეს მოუგვიანდესო.

რუსთაველი:

„სჯობს სიცოცხლესა ნაზრახსა სიკვდილი სახელოვანი“.

ხალხური:

ნუ გეშინია სიკვდილისა, გეშინოდეს სირცხვილისა.

სახელის გატეხას, თავის გატეხა სჯობიაო.

სირცხვილი – სიკვდილიაო.

სირცხვილს სიკვდილი სჯობია და ორივე ერთად კი ჯოჯოხეთიაო.

რუსთაველი: „სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა“.

ხალხური: სახელი სჯობს ქონებასა და უფლება – მონებასა.

რუსთაველი:

„თვით რაც ბრძანოთ მართალ ხართ, სხვა სხვისა ომსა ბრძენია“.

ხალხური: სხვა სხვისა ომში გმირია.

რუსთაველი:

„გველსა ხვრელით ამოიყვანს ენა ტკბილად მოუბარი“.

ხალხური:

ტკბილი სიტყვა რკინის კარს გააღებს.

ტკბილი სიტყვითა მთას ირემი მოიწველაო.

რუსთაველი: „მტერი მტერსა ვერას ავნებს რომე კაცი თავსა ივნებს“.

ან – „თავისისა ცნობისაგან ჩავარდების კაცი ჭირსა“.

ხალხური:

რაც მოგივა დავითაო, ყველა შენი თავითაო.

კაცი რომ თავის თავს უზამს, მტერიც ვერ მოეკიდებაო.

რუსთაველი:

„ბედი ცდაა, გამარჯვება ღმერთსა უნდეს მო-ცა გხვდების“.

ხალხური: ცდა ბედის მონახვერეა; ყველა თავის ბედის მკვერავია,

რუსთაველი: „ვცან სიმოკლე ბოროტისა, კეთილია მისი გრძელი“.

ხალხური: ყველაფერი დაიქცევა კეთილი საქმის მეტი.

რუსთაველი: „დიდთა ხეთა მოერევის, მცირე დასწავს ნაპერწკალი“.

ხალხური: ცეცხლის პატარა ნაპერწკალი დიდ ხორას გადასწვავსო.

რუსთაველი:

„შენ ვერას ირგებ, მე გარგებ, ძმა ძმისა უნდა ძმობილი“.

ხალხური: ძმა ძმისთვისა, შავ დღისთვისო,

ხე ფესვითა სდგას, ადამიანი მოყვრითაო.

ძმა თუ არ გყავდეს – სხვა იძმე, უძმოდ სიკვდილი მწარეა.

რუსთაველი:

„მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს, ესე ბრძენთაგან თქმულია“.

„ლეკვი ლომისა სწორია ძუ იყოს თუნდა ხვადია“.

ან ხალხური:

ხე ნაყოფით იცნობება; ქორი ქორსა სჩეკს, ძერა ძერუკასაო.

რუსთაველი:

„ჰკითხე ასსა ჰქმენ გულისა, რა გინდა ვინ გივაზიროს...“.

ხალხური:

ვინც რა უნდა თქვასო, წისქვილმა კი ფქვასო.

რუსთაველი:

„მან თქვა: ტკბილსა მწარე ჰპოვებს. სჯობს იქმნების რაცა ძვირად...“

ხალხური: მწარე თუ არ ჰამე, ტკბილის გემოს ვერ გაიგებო.

რუსთაველი: „ვერვინ ვერას იქმს, თუ ეტლი არ მოსთმინდების“.

ხალხური: „ყველაფერს თავისი დრო აქვსო“.

რუსთაველი:

„სწყუროდეს წყალსა ვინ დაღვრის კაცი უშმაგო, ცნობილი“.

ხალხური: დაღვრილი წყალი აღარ აიკრიფებაო.

რუსთაველი:

„წყალი სწრაფით რად დავასხი ცეცხლსა ძნელად დასაშრეტსა“.

ხალხური: ცეცხლზე წყალი დამისხაო.

საინტერესოა, რომ შოთა რუსთაველს მიეწერება ხალხური წარმომოხების ისეთი აფორიზმები, როგორებიცაა:

„ათასად კაცი დაფასდა, ათათასად ზრდილობა,
თუ კაცი თვითონ არ ვარგა, რას არგებს გვარიშვილობა“.
„წასვლა სჯობს წარმავალისა, არ დაყოვნება ხანისა“.
„სადაც არა სჯობს, გაცლა სჯობს კარგისა მამაცისაგან“.

საყურადღებოა შინაარსობრივად ანტითეზური აფორიზმები, რომლებიც პოემის ერთსა და იმავე ეპიზოდში გვხვდება და, ერთი შეხედვით, ურთიერთგამომრიცხავ შეგონებებს შეიცავს. აფორიზმს – „ჰკითხე ასთა, ქმენ გულისა, რა გინდა ვინ გივაზიროს“ (883,4) – შესატყვისი ხალხურ ანდაზებშიც ეძებნება (თუმცა, შესაძლოა, სწორედ აღნიშნული აფორიზმის გამოძახილი იყოს): „ასსა ჰკითხე და ნება შენი ათავეო“, „ვინც რა უნდა თქვასო, წისქვილმა კი ფქვასო“ (მრჩეველის აუცილებლობას უსვამს ხაზს აგრეთვე ანდაზა: „კაცს თუ მრჩეველი არა ჰყავს, კედელს დაეკითხოსო“), რაც ნიშნავს, რომ სხვათა აზრი მნიშვნელოვანია, თუმცა ადამიანმა გადაწყვეტილება საკუთარი გულის კარნახით უნდა მიიღოს.

საწინააღმდეგო ქცევის მოდელს გვთავაზობს რუსთაველი ტაეპში: „რაც არა გწადდეს იგი ქმენ, ნუ სდევ წადილთა ნებასა“ (880,3). კონტექსტზე დაკვირვება გვიჩვენებს, რომ ტაეპთა, ერთი შეხედვით, წინააღმდეგობრივი შინაარსი განპირობებულია იმ კონტრასტული ფსიქოსომატური მდგომარეობებით, რომლებშიც პერსონაჟები, ტარიელი და ავთანდილი, იმყოფებიან: შამბნარის სიახლოვეს ავთანდილი თითქმის მომაკვდავ ტარიელს მიაგნებს („პოვნა ავთანდილისაგან დაბნედილის ტარიელისა“). „მას აღარა შეესმოდა, სოფლით გაღმა გაეზიჯა.“ ავთანდილი ცდილობს ამ მდგომარეობიდან გამოიყვანოს მეგობარი, დაარწმუნოს, რომ სასოწარკვეთა არაგონივრულია, მის თავს არაფერი ხდება ისეთი, რაც არ მომხდარა („უარაკო“); სჯობს გამაგრდეს („ჭირსა შიგან გამაგრება ასრე უნდა ვით ქვიტკირსა“); არ დანებდეს საკუთარ წადილს – დათმოს სიცოცხლე:

ისმინე ჩემი თხრობილი, შეჯე, წავიდეთ ნებასა,
ნუ მიჰყოლიხარ თავისსა თათბირსა, გაგონებასა,

რაც არა გწადდეს, იგი კმენ, ნუ სდევ წადილთა ნებასა!

ასრე არ სჯობდეს, არ გეტყვი, რად მეჭვ რასაცა თნებასა! (889)

ტარიელი თავის სიხარულს – შეხვედრას სატრფოსთან – საიქიოში იმედოვნებს, ურჩევნია გულს მოუსმინოს და საკუთარ განწყობას დაჰყვეს:

საყვარელმან საყვარელი ვით არ ნახოს, ვით გაწიროს!

მისკე მივალ მხიარული, მერმე იგი ჩემ კერძ იროს;

მივეგებვი, მომეგებოს, ამიტირდეს, ამატიროს.

ჰკითხე ასთა, კმენ გულისა, რა გინდა ვინ გივაზიროს! (892)

თუმცა იქვე აღიარებს, რომ მიჯნურობით გახელებულს, „უცნობოს“, სიბრძნე არ მოეკითხება:

„ბრძენი, ვინ ბრძენი, რა ბრძენი! ხელი ვითა იქმს ბრძნობასა?

ეგ საუბარი მაშინ ხამს, თუცაღა ვიყო ცნობასა!“ (895)

საბოლოოდ ავთანდილი მაინც ახერხებს უსასოო, პასიური მდგომარეობიდან გამოიყვანოს ტარიელი და აიძულებს დაძლიოს „წადილთა ნება“.

მაშასადამე, თუ ჯანსაღი ცნობიერების ადამიანისთვის სარგებლიანია შეგონება: „ჰკითხე ასსა, ჰკმენ გულისა...“, „უცნობოსთვის“, რომელიც მზად არის დანებდეს სიკვდილს და ბრძოლის სურვილი აღარ აქვს, სწორედ საკუთარი ნების საწინააღმდეგო მოქმედებაა გამოსავალი. ამდენად, ორივე შეგონება მართებულია თავ-თავის დროსა და გარემოებაში.

კიდევ ერთი წყვილი აფორიზმებისა, რომლებშიც, ერთი შეხედვით, ურთიერთსაწინააღმდეგო შინაარსი შეიძლება ამოვიკითხოთ, არის: „ლეკვი ლომისა სწორია, ძუ იყოს თუნდა ხვადია“ (39, 4) და „კაცი ჯაბანი რითა სჯობს დიაცსა ქსლისა მბეჭველსა?“ (799,3).

კონტექსტისგან დამოუკიდებლად, პირველ აფორიზმში ხედავენ ქალისა და მამაკაცის გენდერული თანასწორობის იდეას, მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ, რომ „ვეფხისტყაოსანში“ ლომი არის მეტაფორა და გულისხმობს აღმატებული, გამორჩეული,

მეფური თვისებების ადამიანს (არა მხოლოდ მეფეს), მაშინ ლეკვი, როგორც მომავალი ლომი, ეწოდება მემკვიდრეს, თუ ის ამ ღირსებათა მატარებელია. მხოლოდ ამ შემთხვევაში არ აქვს მნიშვნელობა, ქალია თუ ვაჟი. აქ **აქცენტირებულია პიროვნული რანგი, თვისებრივი მსგავსება შშობელთან და არა სქესი**. ამ მეტაფორას ერთგვარად ესადაგება რუსთაველის მიერ სხვა ეპიზოდში დამოწმებული ანდაზა: „მსგავსი ყველაი მსგავსსა შობს, ესე ბრძენთაგან თქმულია“ (1323,4). ხალხური შესატყვისია: „ქორი ქორსა სჩეკს და ძერა ძერუკასაო“. გამოდის, რომ ვაზირები მეფეს ეუბნებიან: თინათინი შენი არა მხოლოდ ბიოლოგიური მემკვიდრეა, არამედ ღირსებათა მემკვიდრეც არის. შენი მსგავსია. სწორედ ამ ნიშნით თანაბარია ის მამაკაცთან. ვაზირთა თანხმობის საფუძველი (ფორმალურად მაინც) ის გარემოებაა, რომ თინათინის პიროვნული ღირსებებია საპირწონე იმისა, რომ მომავალი მეფე ქალია:

„თუცა ქალია, ხელმწიფედ მართ ღმრთისა დანაბადია;
არ გათნვეთ, იცის მეფობა, უთქვენოდ გვითქვამს კვლა დია;
შუქთა მისთაებრ საქმეცა მისი მზებრ განაცხადია.
ლეკვი ლომისა სწორია, მუ იყოს, თუნდა ზვადია“. (39)

თინათინი გამეფდა მხოლოდ იმიტომ, რომ „სხვა ძე არ ესვა მეფესა“. სხვა შემთხვევაში, ცხადია, არც დადგებოდა საკითხი, ქალი იქნებოდა ტახტის მემკვიდრე თუ ვაჟი.

ავთანდილის სიტყვებში „კაცი ჯაბანი რითა სჯობს დიაცსა ქსლისა მბეჭველსა...“ („ანდერძი ავთანდილისა როსტევან მეფის წინაშე“), ლაჩარი კაცი, ბრძოლის ველზე შემდრკალ-შეშინებული, შედარებულია ქალს, რომლის ფუნქცია ხელსაქმეა (ამ შემთხვევაში „ქსლისა მბეჭველია“ – მქსოველი):

„რა უარეა მამაცსა ომშიგან პირის მხმეჭელსა,
შემდრკალსა, შეშინებულსა და სიკვდილისა მეჭველსა,
კაცი ჯაბანი რითა სჯობს დიაცსა ქსლისა მბეჭველსა,
სჯობს სახელისა მოხვეჭა ყოველსა მოსახვეჭელსა“ (799).

აღნიშნული პოზიცია თავის თავში გულისხმობს ანტი-თეზასაც: თუ კაცი ჯაბანი არ არის, ის თავისი მნიშვნელოვნებით

აღმატება ქალს. ეს, ცხადია, გამორიცხავს, ქალისა და მამაკაცის ზოგადი თანასწორობის იდეას. ამდენად, არანაირი წინააღმდეგობა რუსთაველის ამ გამონათქვამთა შორის არ არის.

(ეს საკითხი საგანგებოდ შესწავლილი გვაქვს ნაშრომში „ლეკვი ლომისა სწორია...“ სოციალური თუ ეთიკური კონტექსტი“ (კარიჭაშვილი 2016: 177-187).

ზოგადად, რუსთაველური აფორიზმებისა და ხალხური ანდაზების აზრობრივ-სტილური სიახლოვე ცხადყოფს, რომ თავისი დროის უდიდეს განათლესთან ერთად რუსთაველი ფლობდა ღრმა ფოლკლორულ სიბრძნეს, თაობათა მიერ გადაცემულს. სწორედ ამან განაპირობა, რომ ზოგიერთი აფორიზმის წყარო ხალხური გამონათქვამია და, პირიქით, არაერთი რუსთაველური ტაეპი ხალხური ანდაზის საფუძვლად იქცა. ეს კი იმაზე მეტყველებს, რომ „ვეფხისტყაოსნის“ სიბრძნე, მსოფლმხედველობა და ესთეტიკა ღრმად აღიბეჭდა ერის ცნობიერებაში.

დამოწმებანი:

ბერულავა ... 1965: ბერულავა ხ. (რედაქტორი), *ხალხური სიბრძნე*, ტ. 5, შემდგ. ალ. ლეჟავა, ა. ცანავა, მიხ. ჩიქოვანი და ჯ. ბარდაველიძე, თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“, 1965.

კარიჭაშვილი 2016: კარიჭაშვილი ლ. „ლეკვი ლომისა სწორია...“ სოციალური თუ ეთიკური კონტექსტი“, კრებ. „ტერმინი ცნება და პარადიგმა ვეფხისტყაოსანში“, 2016, გვ. 177-187.

რუსთაველი 1951: შოთა რუსთაველი, „ვეფხისტყაოსანი“, 1951, ალ. ბარამიძე, კ. კეკელიძისა და ა. შანიძის რედაქციით.

უაიტი 1987: White, G. M. *Proverbs and Cultural Models: an American Psychology of Problem Solving* (N. Q. Dorothy Holland, Ed.) *Cultural Models in Language and Thought*. 1987.

ხორნაული 1984: ხორნაული ვ. (შემდგენელი), *ქართული ანდაზები*, თბილისი: გამომცემლობა „ნაკადული“, 1984.

ჯორჯანელი 2003: ჯორჯანელი კ. (შემდგენელი), *რჩეული ქართული ანდაზები*, თბილისი: გამომცემლობა „მერანი“, 2003.